

Valsts darba inspekcija

**Ziņojums Starptautiskajai Darba organizācijai par Valsts
darba inspekcijas 2018. gada darbības rezultātiem**

RĪGA
2019

Ievads

Darba inspekcija ir labklājības ministra pārraudzībā esoša tiešās valsts pārvaldes iestāde. Darba inspekcijas uzraudzībai un kontrolei ir pakļauti darba devēji, komersanti, to pilnvarotas personas un uzņēmumi, būvobjekti, tajā skaitā privātpersonai piederošie būvobjekti būvdarbu laikā, kā arī darba vietas un darba aprīkojums.

Darba inspekcijas juridisko statusu, funkciju un uzdevumus nosaka 2008. gada 19. jūnijā pieņemtais Valsts darba inspekcijas likums, kas stājās spēkā 2008. gada 10. jūlijā.

Darba inspekcijas funkcija ir nodrošināt efektīvu valsts politikas īstenošanu, uzraudzību un kontroli darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomā.

Darba inspekcija ir noteikusi divus galvenos darbības virzienus:

1. Darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomas efektīva inspicēšana un kontrole;
2. Pakalpojumu sniegšana klientiem, t.sk., sabiedrības informēšana par aktuāliem darba tiesību un darba aizsardzības jautājumiem.

Darba inspekcijas galvenie mērķi 2018. gadā bija:

1. pilnveidot inspicēšanas un kontroles procesu;
2. uzlabot darbinieku zināšanas un darba apstākļus;
3. pilnveidot sniegto pakalpojumu pieejamību un kvalitāti, kā arī komunikāciju ar sabiedrību.

Darba inspekcijas darbības plānošanas pamatā bija prioritāšu princips. Prioritātes bija noteiktas, balstoties uz aktuālās situācijas analīzi darba tiesību un darba aizsardzības jomā, kā arī, ņemot vērā Eiropas Savienības (ES) politikas plānošanas dokumentus (ES stratēģisko satvaru darba drošībā un veselības aizsardzībā no 2014. līdz 2020. gadam; Vecāko darba inspektoru komitejas (SLIC) darbības programmu), nacionālos politikas plānošanas dokumentus (Darba aizsardzības jomas attīstības pamatnostādnes 2016. – 2020. gadam, Darba aizsardzības jomas attīstības plānu 2016. – 2018. gadam, Nacionālo attīstības plānu 2014. – 2020. gadam), Vadlīnijas par „Konsultē vispirms” principa piemērošanu valsts iestāžu darbā, Valsts darba inspekcijas darbības stratēģiju 2018. – 2019. gadam un Darba inspekcijas rīcībā esošos resursus.

2018. gadā par Darba inspekcijas prioritātēm tika noteiktas:

- √ neregistrētās nodarbinātības samazināšanas politikas īstenošana, veicot apsekojumus uzņēmumos, kuru saimnieciskajā darbībā bija paaugstināts neregistrētās nodarbinātības risks;
- √ letālo nelaimes gadījumu darbā un to nelaimes gadījumu darbā, kuru rezultātā cietušajam radušies smagi veselības traucējumi, skaita samazināšana;
- √ “konsultē vispirms” principa realizēšana praksē.

„Konsultē vispirms” principa realizēšana praksē 2018. gadā bija Darba inspekcijas horizontālā prioritāte, kas caurvija pilnīgi visas Darba inspekcijas darbības jomas – gan apsekojot uzņēmumus, gan veicot plašu sabiedrības informēšanas un izglītošanas darbu.

Prioritāšu ietvaros tika realizētas šādas aktivitātes:

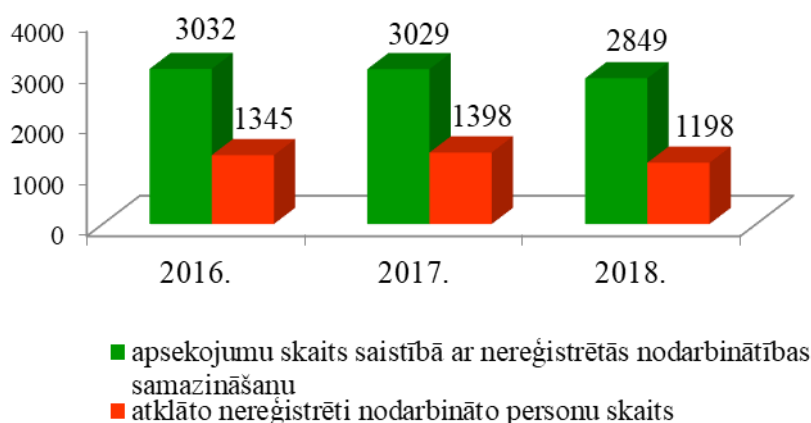
1. Veikti apsekojumi uzņēmumos, kuru saimnieciskajā darbībā bija paaugstināts neregistrētās nodarbinātības risks;
2. Organizēti preventīvie apsekojumi darba aizsardzībā, tajā skaitā tematiskās pārbaudes:
 - 2.1. kokapstrādes uzņēmumos;
 - 2.2. būvniecības uzņēmumos;
 - 2.3. par obligātās veselības pārbaudes veikšanu uzņēmumos;
 - 2.4. par drošu darbu ar ķīmiskām vielām, maisījumiem sociālās aprūpes uzņēmumos.
3. Organizēta Eiropas informatīvā kampaņa “Turi grožos bīstamās vielas”.

1. Darba inspekcijas 2018. gada prioritāšu īstenošana

1.1. 2018. gadā, tāpat kā iepriekš, neregistrētās nodarbinātības samazināšanas politikas īstenošana bija Darba inspekcijas prioritāte, lai turpinātu ēnu ekonomikas apkarošanu un godīgas konkurences nodrošināšanu iestādes kompetences ietvaros. Prioritātes mērķis bija samazināt

neregistrētās nodarbinātības apjomu Latvijā, padarot efektīvāku kontroles mehānismu, līdz ar to samazinot arī negodīgas konkurences iespējamību, kā arī informēt sabiedrību par neregistrētās nodarbinātības negatīvajām sekām u.c.

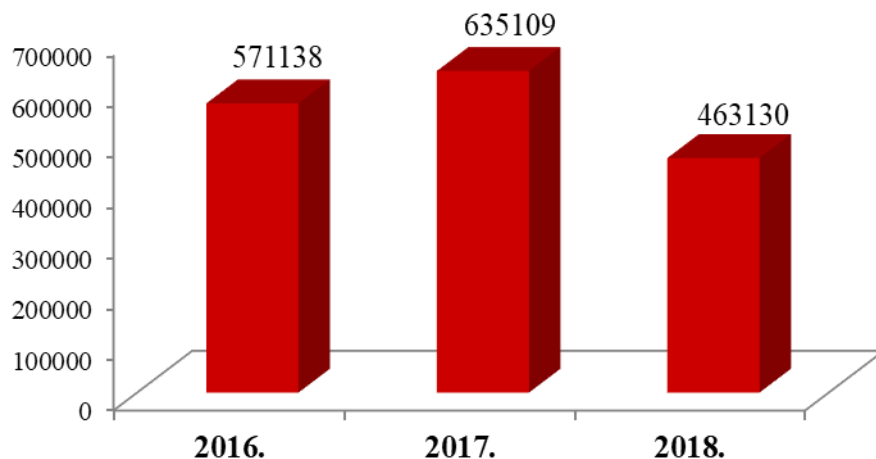
2018. gadā Darba inspekcija veica 2 849 apsekojumus (plānoti – 3 000) saistībā ar neregistrētās nodarbinātības samazināšanu, no kuriem 27,0 % apsekojumu bija rezultatīvi. Tas nozīmē, ka biežāk nekā katrā ceturtajā apsekojumā tika konstatētas personas, ar kurām nebija noslēgti rakstveida darba līgumi un/vai kuras darba devējs nebija deklarējis Valsts ieņēmumu dienestā (VID) kā darba ņēmējus. Augsta neregistrētās nodarbinātības riska uzņēmumos tika veikti 420 atkārtoti apsekojumi, kas veidoja 14,7 % no visiem veiktajiem apsekojumiem saistībā ar neregistrētās nodarbinātības samazināšanu (skat. 1. grafiku).

1. grafiks: Uzņēmumu apsekojumu skaita un atklāto neregistrēti nodarbināto personu skaita dinamika (2016. – 2018.)

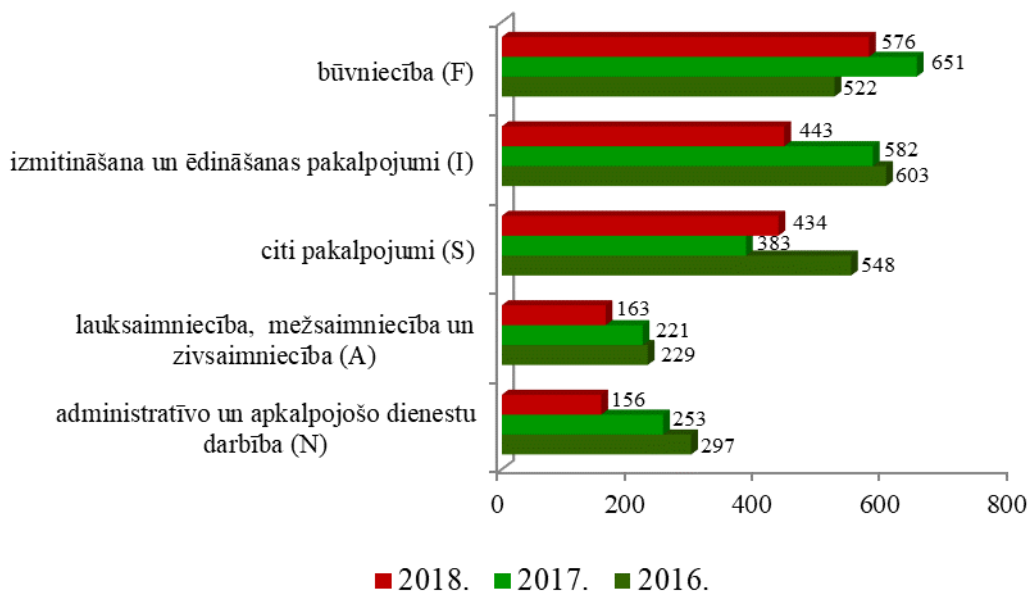
2018. gadā tika konstatētas 1 198 neregistrēti nodarbinātas personas, no tām 666 personas bez rakstveidā noslēgta darba līguma un bez deklarēšanas VID; 362 personas ar rakstveidā noslēgtu darba līgumu, bet bez deklarēšanas VID un 170 personas bez rakstveidā noslēgta darba līguma, bet deklarētas VID.

Konstatējot nodarbināšanu bez rakstveidā noslēgta darba līguma un/vai deklarēšanas VID, saskaņā ar Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa normām Darba inspekcijas amatpersonas 2018. gadā piemēroja 707 administratīvos sodus par kopējo summu 463 130 eiro (skat. 2. grafiku).

2. grafiks: Par neregistrētu nodarbināšanu piemēroto naudas sodu summas (eiro) dinamika (2016. – 2018.)

Analizējot atklātos neregistrētās nodarbinātības gadījumus konkrētās tautsaimniecības nozarēs, jāsecina, ka vislielākais neregistrēti nodarbinātu personu skaits joprojām tika konstatēts būvniecības nozarē. Atklāto neregistrēti nodarbināto personu skaits būvniecībā 2018. gadā veidoja 36,0 % no kopējā Darba inspekcijas konstatēto neregistrēti nodarbināto skaita. Tāpat būvniecībā 2018. gadā bija lielākais atklāto neregistrēti nodarbināto personu skaits arī uz 100 000 nozarē strādājošo (skat. 3. grafiku).

3. grafiks: Atklāto neregistrēti nodarbināto personu skaita uz 100 000 nozarē strādājošo dinamika (2016. – 2018.)

Vienlaikus jāatzīmē arī kāda pozitīvi vērtējama tendence, proti, 2018. gadā pēc Darba inspekcijas pārbaudēm ar 832 jeb 69,0 % no visām Darba inspekcijas atklātajām neregistrēti nodarbinātajām

personām tika noslēgts rakstveida darba līgumus un/vai tās tika reģistrētas VID kā darba ņēmējs. Tas nozīmē, ka darba devējs darba tiesiskās attiecības legalizēja atbilstoši normatīvo aktu prasībām.

Nelegālu nodarbināto plūsmu organizēšanas apkarošana Latvijā nav vienas atsevišķas valsts iestādes kompetence, tajā ir iesaistītas vairākas iestādes, kas situāciju ir apzinājušas un risina. 2018. gadā pēc Darba inspekcijas iniciatīvas notika vairākas tikšanās ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes, Valsts robežsardzes un Iekšlietu ministrijas pārstāvjiem par atsevišķiem problēmjautājumiem saistībā ar trešo valstu pilsoņu nodarbināšanu darbinieku nosūtīšanas kontekstā.

Konstatēts, ka neregistrētās nodarbinātības apkarošanas jomā izgaismojusies jauna tendence, kas saistīta ar pārrobežu nelegālu nodarbināto plūsmu organizēšanu un trešo valstu pilsoņu nelegālu nodarbināšanu Latvijā. Nereti tai kā piesegs tiek fragmentāri izmantotas dažādas ES brīvās darbaspēka kustības tiesiskā regulējuma normas, piemēram, Direktīva 96/71/EK par strādājošo norīkošanu darbā, kas saistīts ar pakalpojumu sniegšanu, kura ir attiecināma uz, t.s., nosūtītajiem darbiniekiem. Minēto lietu izskatīšanas ietvaros Darba inspekcija sadarbojās gan ar Valsts robežsardzi, VID u.c. iestādēm Latvijā, gan atbilstošām iestādēm citās valstīs, kas ir sarežģīts un laikietilpīgs process. Tas ir arī viens no faktoriem, kā dēļ netika veikti visi 2018. gadā plānotie apsekojumi saistībā ar neregistrētās nodarbinātības samazināšanu.

Lai paaugstinātu Darba inspekcijas administratīvās spējas un pilnveidotu kontroles mehānismus, koordinētu un analizētu darbību neregistrētās nodarbinātības samazināšanas jomā, kā arī uzlabotu sadarbību starp Darba inspekcijas struktūrvienībām, darbu turpināja Darba inspekcijas Neregistrētās nodarbinātības koordinators darba grupa, kas 2018. gadā izstrādāja kritērijus riska uzņēmumu identificēšanai būvniecības un izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarē.

Darba inspekcija 2018. gadā turpināja aktīvi līdzdarboties Eiropas un nacionāla līmeņa forumos neregistrētās nodarbinātības samazināšanas jomā.

Darba inspekcija darbojās Eiropas Platformā neregistrētās nodarbinātības samazināšanai (Platforma), kuras mērķi ir palīdzēt ES dalībvalstīm cīnīties ar nedeklarēto darbu, iniciēt pārmaiņas nacionālā līmenī, kā arī veicināt labākus darba apstākļus un nodarbināšanu atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Platforma 2018. gadā organizēja vairākus seminārus par dažādiem ar neregistrēto nodarbinātību saistītiem jautājumiem, kuros piedalījās arī Darba inspekcijas pārstāvji. 2018. gadā notika atkārtota Platformas ekspertu vizīte Latvijā, lai novērtētu panākto progresu 2017. gada septembrī notikušās pirmās vizītes laikā izteiktajām rekomendācijām situācijas uzlabošanai. Kopumā eksperti Darba inspekcijas paveikto attiecībā uz iestādes stratēģiju, darbības procesu pārskatīšanu, rezultatīvo rādītāju noteikšanu un sabiedrības informēšanas aktivitātēm novērtēja ļoti pozitīvi un atzinīgi. Vienlaikus atkārtoti norādot uz nepieciešamību stiprināt starp institūciju sadarbību un paplašināt sociālo partneru iesaisti neregistrētās nodarbinātības samazināšanā.

Darba inspekcija piedalījās Ministru prezidenta vadītajā Ēnu ekonomikas apkarošanas padomē, kurā tika prezentēts Platformas ekspertu ieteikumu un rekomendāciju ieviešanas ziņojums. 2018. gadā turpinājās Valsts iestāžu darba plāna ēnu ekonomikas ierobežošanai 2016. - 2020. gadam īstenošana.

1.2. Letālo nelaimes gadījumu darbā un to nelaimes gadījumu darbā, kuru rezultātā cietušajam radušies smagi veselības traucējumi, skaita samazināšana bija Darba inspekcijas prioritāte, kuras īstenošanas ietvaros 2018. gadā tika organizētas četras tematiskās pārbaudes darba aizsardzībā, veikti 1 788 preventīvi apsekojumi, organizēti semināri un citi sabiedrības informēšanas un izglītošanas pasākumi, kā arī izveidoti jauni moduļi tiešsaistes darba vides risku interaktīvas novērtēšanas rīkam (*OiRA* – Online interactive Risk Assessment).

2018. gadā tematisko pārbažu laikā darba aizsardzībā tika veikti 623 uzņēmumu apsekojumi ar mērķi:

√ izvērtēt uzņēmumā esošo darba apstākļu atbilstību darba aizsardzības normatīvo aktu prasībām;

√ izvērtēt darba devēju faktisko darbību drošas darba vides izveidē, īpašu uzmanību pievēršot uzņēmumiem, kuros jau bija noticis nelaimes gadījums darbā;

- √ aktualizēt darba devēju uzmanību darba aizsardzības jautājumiem;
- √ mazināt arodslimību un nelaiemes gadījumu darbā riskus.

Vienlaicīgi ar uzņēmumu apsekošanu tematisko pārbažu laikā tika veikts arī informēšanas darbs, un katrai kampaņai tika pielāgotas atšķirīgas komunikācijas aktivitātes, t.sk. preses relīzes, informācijas publicēšana sociālajos tīklos, informatīvās vēstules darba devējiem par kopējo darba aizsardzības situāciju nozarē un tematiskās pārbaudes mērķiem un novērtēšanas anketas.

1.3. Darba inspekcija sadarbībā ar Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūru (Aģentūra) jau 2013. gadā izstrādāja interneta vietnē bāzētu, interaktīvu rīku *OiRA*, ar kura palīdzību darba devējs bez maksas var novērtēt sava uzņēmuma darba vidē esošos riskus tiešsaistē. *OiRA* rīks ir īpaši piemērots mazajiem uzņēmumiem, kuros strādā ne vairāk kā 20 darbinieki. 2018. gadā ar Aģentūras finansiālu atbalstu tika izstrādāti 2 jauni *OiRA* rīka moduļi – nelielām ārstu praksēm un aptiekām. Latvijā jau ir pieejami 13 *OiRA* rīka moduļi, ko mazo un vidējo uzņēmumu darba devēji bez specifiskām priekšzināšanām var izmantot sava uzņēmuma darba vides novērtēšanai un piemērotāko darba aizsardzības pasākumu plānošanai. Lai *OiRA* rīku popularizētu un arī mācītu, kā to lietot, tika organizēti dažādi sabiedrības informēšanas pasākumi - bezmaksas semināri reģionos un ieraksti sociālajos tīklos, kā arī preses konference ar influenceru iesaisti un sponsorēta reklāmas kampaņa sociālajos tīklos. Kopumā 2018. gadā *OiRA* rīkam bija 5 405 lietotāji, kas bija veikuši 6 787 novērtējumus (2017. – 4 310 lietotāji un 5 359 novērtējumi).

2018. gadā 14. aprīlī ar preses konferenci, kas notika AS “Grindeks” telpās, tika atklāta ES sabiedrības informēšanas kampaņa par drošiem un veselīgiem darba apstākļiem “Turi grožos bīstamās vielas”, kas norisināsies divus gadus. 2018. gadā kampaņas ietvaros notika divas konferences, vairāki semināri un pieredzes apmaiņas ekskursijas trīs labās prakses uzņēmumos, kas atzīti par laureātiem labās prakses balvas konkursā “Zelta ķivere” 2018. gadā. Visu kampaņas ietvaros organizēto tematisko pasākumu vadmotīvs bija drošs darbs ar ķīmiskajām vielām, it īpaši akcentējot STOP principu (*Substitution* - aizstāšana, *Technological measures* - tehniskie pasākumi, *Organisational measures* - organizatoriskie pasākumi, *Personal protection measures* - individuālie aizsardzības pasākumi) preventīvo pasākumu izvēlē. Tāpat īpaša uzmanība tika pievērsta darba organizācijai darbā ar kancerogēnām vielām un reproduktīvajai veselībai, strādājot ar toksiskām vielām, kā arī darbam sprādzienbīstamā vidē un slēgtās telpās.

2018. gadā sabiedrības informēšanas kampaņas “Turi grožos bīstamās vielas” galvenais pasākums bija labās prakses balvas konkurss darba aizsardzībā “Zelta ķivere”, kura mērķis bija uzskatāmi parādīt labas darba aizsardzības sistēmas priekšrocības, sniegt iespēju uzņēmumiem apmainīties ar labu praksi un godināt uzņēmumus, kas aktīvi un efektīvi novērš bīstamo vielu radītos riskus darbavietās. Labās prakses balvu “Zelta ķivere” 2018. gadā saņēma SIA “Ventspils Nafta” termināls”.

2018. gadā nacionālās konferences laikā, kurā tika apbalvoti labās prakses balvas konkursa uzvarētāji, pirmo reizi tika ieviesta arī jauna konkursa nominācija – labākais piemērs konferences dalībnieku vērtējumā, kurā uzvarēja AS “Grindeks”.

2018. gadā Darba inspekcija turpināja Eiropas sociālā fonda projektu “Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” īstenošanu, kura mērķis bija uzlabot darba drošību uzņēmumos, it sevišķi bīstamo nozaru uzņēmumos.

2. Likumi un lēmumi, kas attiecas uz Darba inspekcijas darbību

2.1. Likumi, kas reglamentēja Darba inspekcijas darbību un kas stājušies spēkā 2018. gadā:

Nav izmaiņas.

2.2. Likumi, nolikumi, noteikumi, kuru izpildes uzraudzību veica Darba inspekcija un kuri stājušies spēkā 2018. gadā:

√ 2018. gada 11. novembrī stājās spēkā Darba likuma grozījumi, kuri būtiski pilnveidoja darba tiesisko attiecību regulējumu. Grozījumi veikti ar mērķi nodrošināt efektīvāku, aktuālu situācijai

piemērotāku darba tiesisko attiecību regulējumu, pārskatot un pilnveidojot atsevišķas Darba likuma normas:

- darba sludinājumos ir jānorāda algas amplitūdu;
- darba devējam nav tiesības prasīt konkrētas svešvalodas prasmi, ja tāda nav vajadzīga darbam;
- darba devējam pirms darba attiecību uzteikšanas ar darbinieku, kurš ir arodbiedrības biedrs vairāk nekā sešus mēnešus, jāsaskaņo ar arodbiedrību;

√ 2007. gada 15. maija Ministru kabineta noteikumos Nr. 325 "Darba aizsardzības prasības saskaņā ar ķīmiskajām vielām darba vietās" papildināta informatīvā atsauce uz Eiropas Savienības direktīvām, kā arī grozīti un papildināti noteikumu pielikumi;

√ 2008. gada 8. septembra Ministru kabineta noteikumos Nr. 723 "Noteikumi par prasībām kompetentām institūcijām un kompetentiem speciālistiem darba aizsardzības jautājumos un kompetences novērtēšanas kārtību" grozīta redakcija vairākos punktos, kā arī noteikumi papildināti attiecībā uz kompetentās institūcijas kompetences novērtēšanu;

3. Darba inspekcijas personāls

3.1. 2018. gadā Darba inspekcijā bija 190 amata vietas.

3.2. Inspektoru skaits kopā – 127 no tiem:

- √ galvenie inspektori – 15;
- √ vecākie inspektori – 57;
- √ inspektori – 55.

3.3. Inspektoru sievietes skaits kopā – 2018. gadā – 82 (65,0 % no kopēja inspektoru skaita), no tām:

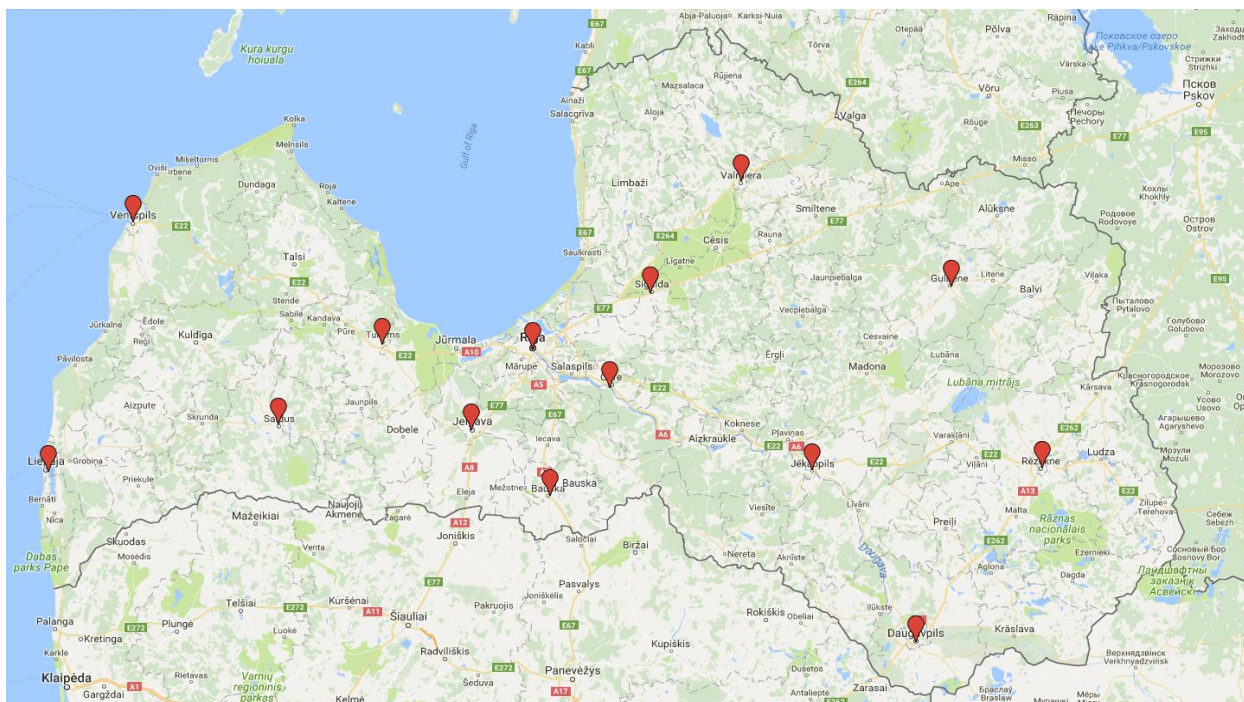
- √ galvenās inspektore – 9 (60,0 % no kopēja galveno inspektoru skaita);
- √ vecākās inspektore – 35 (61,0 % no kopēja vecāko inspektoru skaita);
- √ inspektore – 38 (69,0 % no kopēja inspektoru skaita).

3.4. Ziņas par Darba inspekcijas struktūrvienību ģeogrāfisko izvietojumu (skat. *1. attēlu*).

Darba inspekcijas struktūru veidoja Darba inspekcijas pārvalde un piecas reģionālās Darba inspekcijas (RVDI).

RVDI:

- **Kurzemes RVDI** – reģiona centrs – Liepājā, sektors – Ventspilī, birojs - Saldū, konsultācijas vietas – Kuldīgā un Talsos;
- **Latgales RVDI** – reģiona centrs – Daugavpilī, sektors – Rēzeknē, birojs – Jēkabpilī, konsultācijas vietas – Preiļos un Krāslavā;
- **Rīgas RVDI** – reģiona centrs – Rīgā, 4 sektori – Nelegālās nodarbinātības apkarošanas sektors, Centra sektors, Pārdaugavas sektors un Rīgas rajona sektors;
- **Vidzemes RVDI** – reģiona centrs – Valmierā, sektors – Gulbenē, birojs – Siguldā, konsultācijas vieta Alūksnē;
- **Zemgales RVDI** – reģiona centrs – Jelgavā, sektors – Ogrē, birojs – Tukumā, Klientu apkalpošanas centrs - Bauskā, konsultācijas vietas – Dobelē un Aizkrauklē.

1. attēls: Darba inspekcijas struktūrvienību ģeogrāfiskais izvietojums

4. Dati par Darba inspekcijas kontrolē esošajiem uzņēmumiem un šajos uzņēmumos strādājošo skaits

Darba inspekcijas uzraudzībā uzņēmumu skaits – **123 911**, tajā skaitā lauksaimniecībā – 6 274 (5,1 % no kopēja uzraudzībā uzņēmumu skaita, Centrālās statistikas pārvaldes 2018. gada dati).

Nodarbināto skaits Darba inspekcijas uzraudzībā uzņēmumos – **804 600**, tajā skaitā lauksaimniecībā – 30 373 (3,8 % no kopēja uzraudzībā nodarbināto skaita, Centrālās statistikas pārvaldes 2018. gada dati), no tiem sievietes – 416 100, tajā skaitā lauksaimniecībā – 9 594 (2,3 % no kopēja uzraudzībā sieviešu skaita).

5. Statistikas dati par apsekojumiem

Darba inspekcijas 2018. gadā apsekoto uzņēmumu skaits – **7 272**, tajā skaitā lauksaimniecībā – 527 (7,3 %), no tiem vairāk kā vienu reizi gadā – **1 506**, tajā skaitā lauksaimniecībā – 46.

Darba inspekcija 2018. gadā veikusi **10 397** apsekojumus uzņēmumos, tajā skaitā lauksaimniecībā – 588 (5,6 %).

6. Statistikas dati par atklātajiem pārkāpumiem un piemērotajām sankcijām

6.1. 2018. gadā Darba inspekcijas inspektori darba devējiem par darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības normatīvo aktu prasību pārkāpumiem izsniedza **1 914 rīkojumus** (2017. gadā – 2 337), tajā skaitā lauksaimniecībā – 150 (7,8 %, 2017. gadā – 237), kuros kopā tika konstatēti **11 231 pārkāpumi** (2017. gadā – 13 406), tajā skaitā lauksaimniecībā – 779 (6,9 %, 2017. gadā – 1 208), no tiem:

√ 7 075 (2017. gadā – 8 515), tajā skaitā lauksaimniecībā – 531 (7,5 %, 2017. gadā – 863) par darba aizsardzības normatīvo aktu pārkāpumiem;

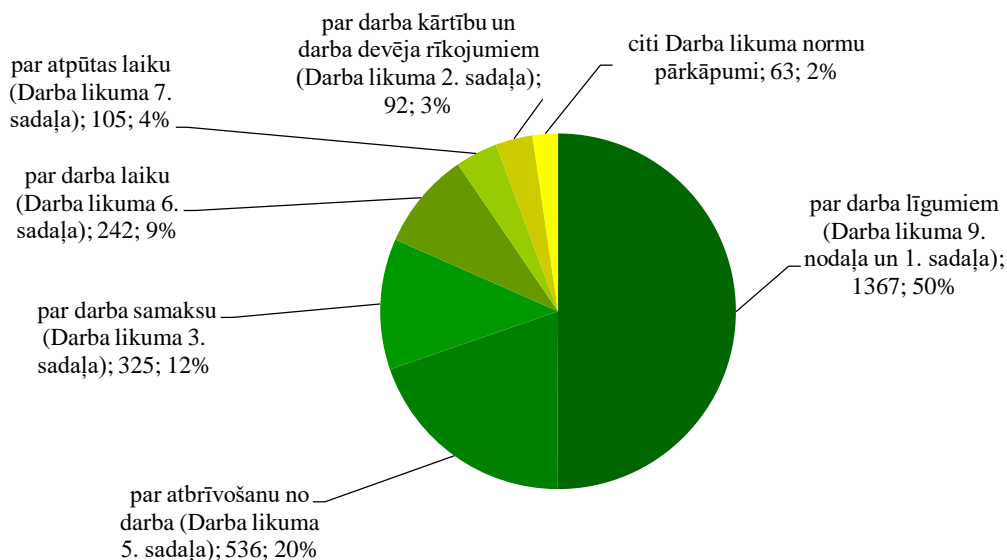
√ 3 469 (2017. gadā – 4 156), tajā skaitā lauksaimniecībā – 233 (6,7 %, 2017. gadā – 326), par darba tiesību normatīvo aktu pārkāpumiem;

√ 687 (2017. gadā – 735), tajā skaitā lauksaimniecībā – 15 (2,2 %, 2017. gadā – 19) par Valsts darba inspekcijas likuma neievērošanu.

6.2. Darba tiesības regulējošo normatīvo aktu pārkāpumi veidoja 31,0 % no visiem Darba inspekcijas amatpersonu 2018. gadā konstatētajiem pārkāpumiem. Savukārt, 97,0 % no konstatētajiem darba tiesību pārkāpumiem veidoja Darba likuma normu (79,0 %) un MK noteikumu Nr. 827 "Noteikumi par valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu veicēju reģistrāciju un ziņojumiem par valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām un iedzīvotāju ienākuma nodokli" (18,0 %) pārkāpumi.

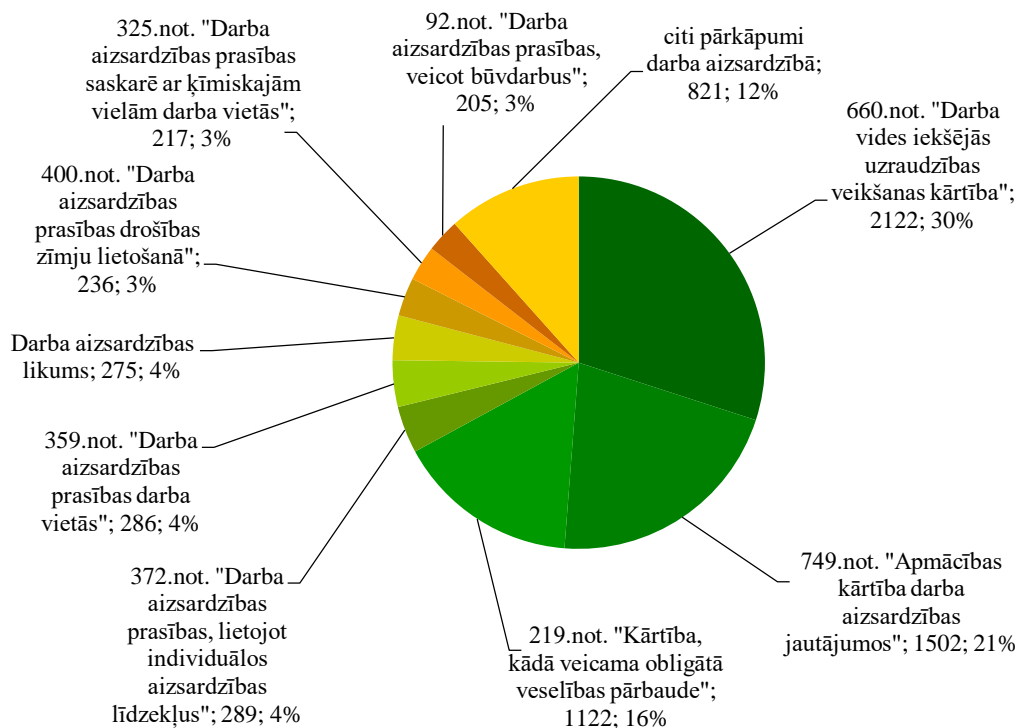
2018. gadā, tāpat kā iepriekšējos gados, darba devēji visbiežāk nebija ievērojuši Darba likuma panta prasības, kas attiecas uz darba līgumu, kuru pārkāpumi veidoja 30,0 % no visiem darba tiesisko attiecību pārkāpumiem. Konstatētie pārkāpumi bija saistīti ar darba līguma noslēgšanu rakstveidā un darba līguma saturu – darba līgums netika noslēgts vispār vai tajā netika ietverta visa informācija, kas bija norādīta Darba likumā, piemēram, nebija norādīts nolīgtais dienas vai nedēļas darba laiks, ikgadējā apmaksātā atvaļinājuma ilgums u.c. Minētos pārkāpumus darba devēji pieļāva gan nezināšanas dēļ, gan ar vēlmi manipulēt ar nodarbināto darba laiku, tā uzskaiti.

Būtisku darba tiesību pārkāpumu daļu (15,0 %) veido pārkāpumi, kas bija saistīti ar darba tiesisko attiecību izbeigšanu, savukārt, no tiem lielākā daļa (366 pārkāpumi jeb 68,0 %) bija par nodarbinātajam atlaišanas dienā neizmaksātajām, visām pienākošajām naudas summām, t.sk., kompensāciju par neizmanto to atvaļinājumu (skat. 4. grafiku).

4. grafiks: Darba likuma normas, kuru prasību pārkāpumi 2018. gadā konstatēti visbiežāk

Darba aizsardzību regulējošo normatīvo aktu pārkāpumi veidoja 63,0 % no visiem Darba inspekcijas amatpersonu 2018. gadā konstatētajiem pārkāpumiem. Normatīvos aktus darba aizsardzības jomā, kuru prasību pārkāpumi 2018. gadā bija konstatēti visbiežāk, skatīt 5. grafikā.

5. grafiks: Normatīvie akti darba aizsardzības jomā, kuru prasību pārkāpumi 2018. gadā konstatēti visbiežāk

Valsts darba inspekcijas likuma pārkāpumi veidoja 6,0 % no visiem Darba inspekcijas amatpersonu 2018. gadā konstatētajiem pārkāpumiem. Tie, galvenokārt, bija Valsts darba inspekcijas likuma pārkāpumi, kas saistīti ar Darba inspekcijas amatpersonas likumīgo prasību savlaicīgu nepildīšanu.

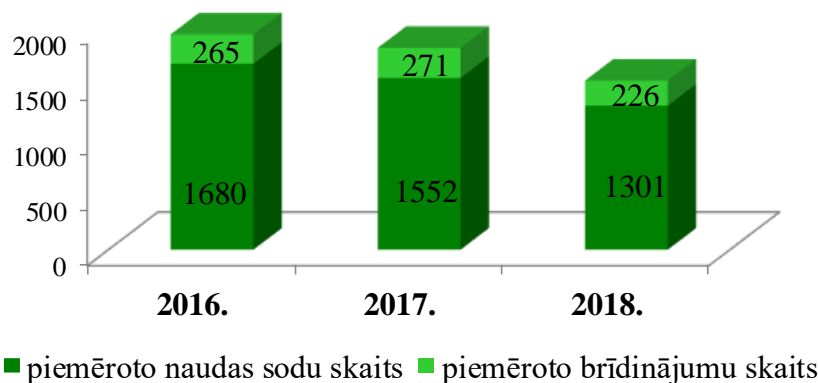
6.3. Piemērotās sankcijas un to veids

2018. gadā par pārkāpumiem darba tiesisko attiecību, darba aizsardzības normatīvo aktu pārkāpumiem un Darba inspekcijas amatpersonu likumīgo prasību savlaicīgu neizpildīšanu tika piemēroti **1 527** (2017. – 1 823), tajā skaitā lauksaimniecībā – 74 (2017. – 110) **administratīvie sodi**:

√ **226 – brīdinājumi** (2017. – 271), tajā skaitā lauksaimniecībā – 5 (2,2 %, 2017. – 12);

√ **1 301 - naudas sodi** (2017. – 1 552), tajā skaitā lauksaimniecībā – 69 (6,3 %, 2017. – 98),

kopsummā par **EUR 655 972,50** (skat. 6. grafiku).

6. grafiks: Piemēroto administratīvo sodu struktūras un skaita dinamika (2016. – 2018.)

Kopā par konstatētajiem pārkāpumiem tika piemēroti šādi naudas sodi:

- par darba tiesisko attiecību normatīvo aktu pārkāpumiem – **EUR 505 217,00**, tajā skaitā lauksaimniecībā **EUR 26 240,00**;
- par darba aizsardzības normatīvo aktu pārkāpumiem – **EUR 49 671,50**, tajā skaitā lauksaimniecībā – **EUR 5 536,00**;
- par Darba inspekcijas amatpersonu likumīgo prasību savlaicīgu neizpildīšanu – **EUR 101 084,00**, tajā skaitā lauksaimniecībā – **EUR 1 125,00**.

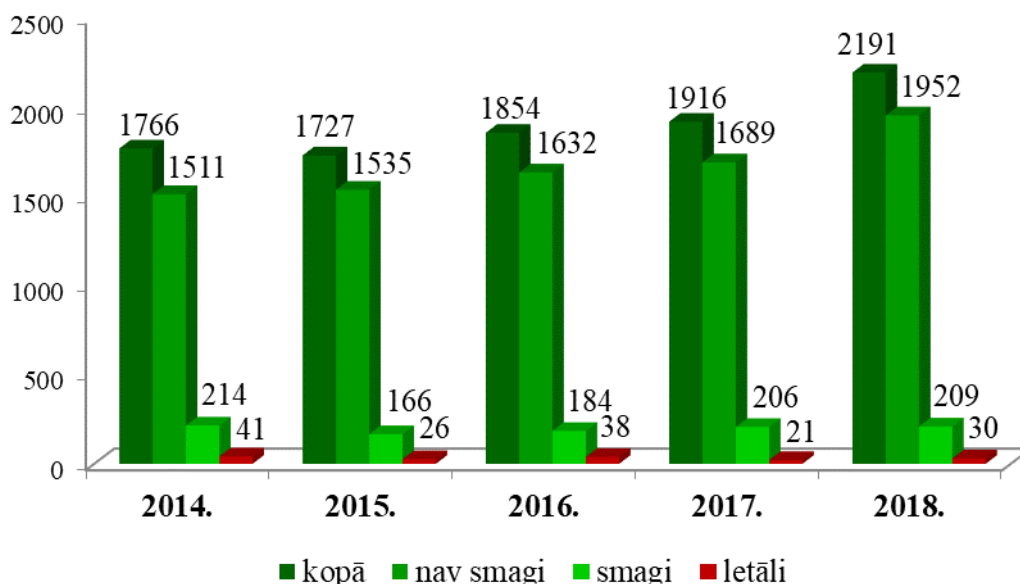
Ievērojot „Konsultē vispirms” un samērības principu starp administratīvo nodarījumu, tā sekām un piemērotā soda lielumu, Darba inspekcijas amatpersonas 2018. gadā par darba tiesisko attiecību, darba aizsardzības normatīvo aktu un Valsts darba inspekcijas likuma pārkāpumiem darba devējiem piemēroja 1 527 administratīvos sodus, kuru skaita īpatsvars attiecībā pret veikto apsekojumu skaitu bija 15,0 %. Piemēroto administratīvo sodu skaits, salīdzinot ar 2017. gadu, samazinājās par 16,0 %.

Konstatējot pārkāpumus, kas rada tiešus draudus nodarbināto dzīvībai un veselībai, Darba inspekcijas amatpersonas 2018. gadā izdeva 6 rīkojumus/lēmumus par personas/objekta darbības apturēšanu un 36 brīdinājumus par personas/objekta darbības apturēšanu.

No 42 rīkojumiem/brīdinājumiem par personas/objekta darbības apturēšanu 31 (73,8 %) tika izdoti būvobjektos. Visbiežāk darbi tika apturēti vai izdots brīdinājums par apturēšanu saistībā ar nedrošu darbu augstumā, t.sk uz nedrošām vai nepilnīgi uzbūvētām sastatnēm un, veicot darbus uz jumta.

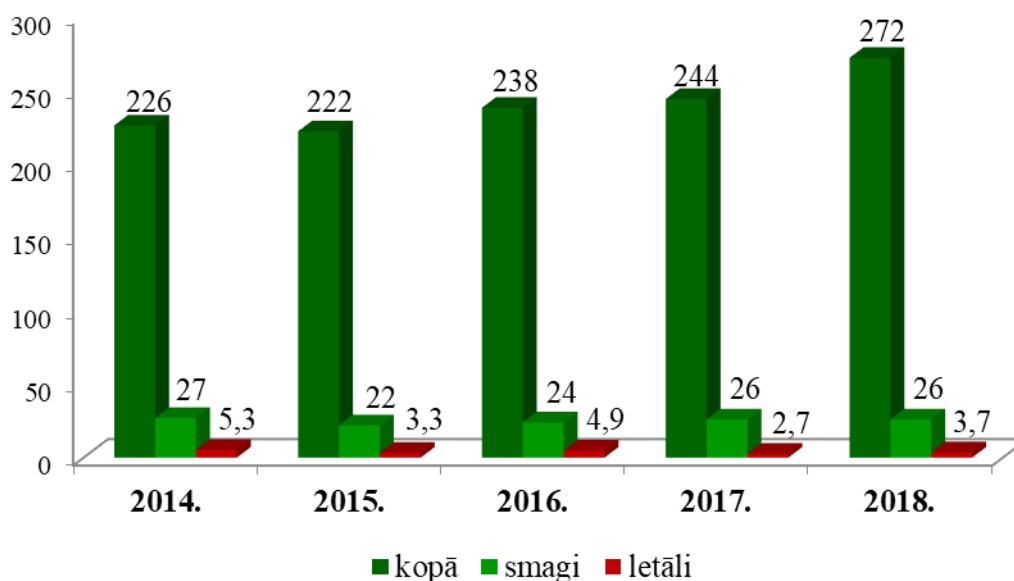
7. Statistikas dati par nelaimes gadījumiem darbā

Saskaņā ar Darba inspekcijas rīcībā esošiem datiem 2018. gadā Latvijā kopā nelaimes gadījumos darbā cieta 2 191 nodarbinātais no tiem 30 gāja bojā un 209 nodarbinātie guva smagus veselības traucējumus. Salīdzinot ar 2017. gadu, 2018. gadā kopējais darbā notikušo nelaimes gadījumu skaits palielinājās par 14,4 %, smagi cietušo skaits praktiski nav mainījies, savukārt, bojāgājušo skaits ir pieaudzis par 43,0 % (skat. 7. grafiku).

7. grafiks: Nelaimes gadījumu darbā skaita dinamika (2014. – 2018.)

Analizējot datus par cietušo skaitu nelaimes gadījumos darbā uz 100 000 nodarbinātajiem, secināms, ka, likumsakarīgi, tam ir tendence pieaugt. Kopējais nelaimes gadījumos darbā cietušo skaits uz 100 000 nodarbinātajiem ir pieaudzis par 11,0 %, bet bojāgājušo skaits – par 37,0 % (skat. 8. grafiku).

8. grafiks: Nelaiimes gadījumos darbā cietušo skaits uz 100 000 nodarbinātajiem (2014. – 2018.)

2018. gadā nelaiimes gadījumos darbā, tāpat kā iepriekš, visvairāk cietuši vīrieši (66,0 %). Nelaiimes gadījumos darbā cietušie visbiežāk traumējuši rokas, plaukstu, pirkstus, galvu, kājas un pēdas.

Nelaiimes gadījumos darbā cietušo skaita analīze pa nozarēm (skat. 1. tabulu) liecina, ka nozares ar lielāko cietušo skaitu nemainās, un arī 2018. gadā tā bija apstrādes rūpniecība, transporta un uzglabāšanas nozare, būvniecība, lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība. Visvairāk nelaiimes gadījumos darbā cietušo ir apstrādes rūpniecībā, kurā 2018. gadā notikuši 663 nelaiimes gadījumi darbā. Tas, salīdzinot ar 2017. gadu, ir par 21 cietušo jeb 3,0 % vairāk. Apstrādes rūpniecības apakšnozares, kurās notiek visvairāk nelaiimes gadījumi darbā, ir kokapstrāde (32,0 %), nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana (15,0 %) un pārtikas ražošana (14,0%).

2018. gadā otrajā vietā darbā notikušo nelaiimes gadījumu skaita ziņā ierindojās transporta un uzglabāšanas nozare, kurā nelaiimes gadījumu skaits, salīdzinot ar 2017. gadu, ir būtiski pieaudzis - par 57 cietušajiem (22,0 %).

Trešā nozare, kurā visvairāk notikuši nelaiimes gadījumi darbā, bija tirdzniecība. Arī tirdzniecībā kopējais nelaiimes gadījumos darbā cietušo skaits ir būtiski pieaudzis - par 66 cietušajiem (32,0 %).

2018. gadā visvairāk bojāgājušo darbā notikušajos nelaiimes gadījumos bija lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un zivsaimniecībā (8 bojāgājušie), transporta un uzglabāšanas nozarē (7 bojāgājušie) un apstrādes rūpniecībā (5 bojāgājušie), kurās kopā notikuši 66,0 % no visiem letālajiem darbā notikušajiem nelaiimes gadījumiem.

**Nelaiemes gadījumos darbā cietušo sadalījums pēc darbības veida
(NACE 2. red.)**

	Nozares	Kopā		Tajā skaitā			
				Smagi		Letāli	
		2017	2018	2017	2018	2017	2018
A	Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	80	111	16	26	3	8
01	Augkopība un lopkopība, medniecība un saistītas palīgdarbības	54	69	10	15	1	2
02	Mežsaimniecība un mežizstrāde	25	41	6	11	2	6
03	Zivsaimniecība	1	1	0	0	0	0
B	Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde	15	11	3	3	0	2
C	Apstrādes rūpniecība	642	663	57	33	1	5
D	Elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana	19	20	2	5	0	0
E	Ūdens apgāde; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija	34	34	2	3	0	1
F	Būvniecība	151	190	39	38	5	4
G	Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; automobiļu un motociklu remonts	206	272	9	18	2	2
H	Transports un uzglabāšana	257	314	26	38	8	7
I	Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi	44	50	1	1	1	0
J	Informācijas un komunikācijas pakalpojumi	9	15	2	4	0	0
K	Finanšu un apdrošināšanas darbības	2	6	0	2	0	0
L	Operācijas ar nekustamo īpašumu	15	25	0	3	0	0
M	Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi	13	21	3	1	0	1
N	Administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība	68	57	4	4	0	0
O	Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana	131	143	18	13	0	0
P	Izglītība	51	46	11	5	0	0
Q	Veselība un sociālā aprūpe	152	157	9	5	0	0
R	Māksla, izklaide un atpūta	13	31	2	5	0	0
S	Citi pakalpojumi	14	24	2	2	1	0
U	Ārpusteritoriālo organizāciju un institūciju darbība	0	1	0	0	0	0
	kopā	1916	2191	206	209	21	30

2018. gadā visvairāk nelaimes gadījumu darbā notikuši nedrošas cilvēku rīcības dēļ (69,1%). Nedroša cilvēka rīcība bija cēlonis 30,7 % letāliem nelaimes gadījumu un smagiem – 38,3 %. Darba organizācijas un ar to saistītu trūkumu dēļ notikuši 10,5 % nelaimes gadījumu darbā, 23,1 % – smago un 35,5 % letālo nelaimes gadījumu. Neapmierinoši apstākļi darba vietā (drošības aprīkojuma trūkums, bojātas iekārtas, instrumenti, nepietiekoša kārtība darba vietā u.tml.) kā nelaimes gadījuma cēlonis bija konstatēts 6,5 % gadījumu, 11,3 % – smago nelaimes gadījumu un 17,7 % letālo nelaimes gadījumu (skat. 2. tabulu).

Nelaiemes gadījumu skaita sadalījums pēc nelaiemes gadījuma cēloņiem

	Nelaiemes gadījuma cēloņi	Tajā skaitā					
		Kopā		Smagi		Letāli	
		2017	2018	2017	2018	2017	2018
1	Neapmierinoši apstākļi darba vietā	149	154	41	37	3	11
2	Nedroša cilvēka rīcība (rīcība/cilvēks)	1682	1858	148	176	18	19
3	Darba organizācija un ar to saistītie trūkumi	251	284	85	76	22	22
4	Ceļu satiksmes noteikumu neievērošana	72	99	17	20	2	2
5	Vardarbība (uzbrukumi)	82	114	6	3	0	1
6	Pārējie	127	182	16	17	2	7
	kopā	2363	2691	313	329	47	62

Analizējot 2018. gadā nelaiemes gadījumos darbā cietušo profesijas (skat. 3. tabulu), var secināt, ka visvairāk cietuši kvalificēti strādnieki un amatnieki (metālapstrādes, mašīnbūves, pārtikas produktu pārstrādes, kokapstrādes strādnieki un būvnieki), vienkāršās profesijas strādnieki (būvniecības, ražošanas un transporta strādnieki) un iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri (pašgājēju mašīnu un iekārtu vadītāji, celšanas mašīnu un iekārtu operatori, rūpniecisko iekārtu operatori).

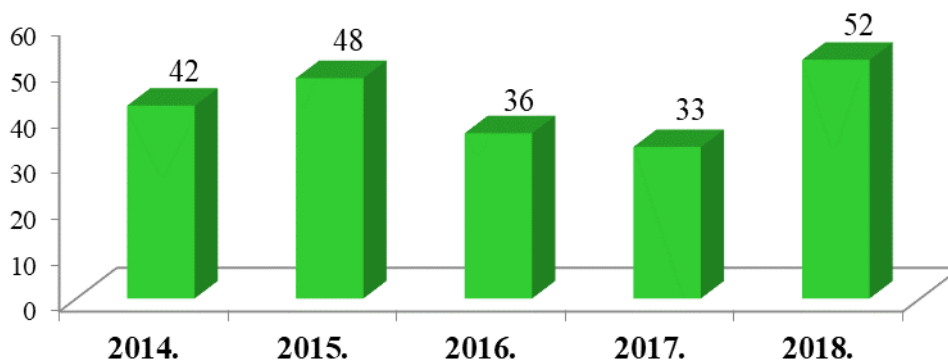
Nelaiemes gadījumos cietušo skaita sadalījums pēc profesijām

	Profesijas	Tajā skaitā					
		Kopā		Smagi		Letāli	
		2017	2018	2017	2018	2017	2018
1	Vadītāji	43	34	11	8	0	1
2	Vecākie speciālisti	131	137	10	11	0	1
3	Speciālisti	144	202	11	14	1	3
4	Kalpotāji	70	107	4	14	0	0
5	Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki	229	303	13	12	0	1
6	Kvalificēti lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības darbinieki	19	39	9	10	1	4
7	Kvalificēti strādnieki un amatnieki	481	486	51	47	4	6
8	Iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri	376	424	48	49	8	7
9	Vienkāršās profesijas	423	459	49	44	7	7
	kopā	1916	2191	206	209	21	30

2018. gadā Darba inspekcija izmeklēja 61 letālu nelaiemes gadījumu darbā, kas nebija saistīts ar darba apstākļiem un darba vides faktoru iedarbību, no tiem 52 (85,3 %) bija t.s. dabīgās nāves gadījumi¹. Savukārt, pārējos 9 letālajos nelaiemes gadījumos darbā, nodarbinātie gājuši bojā dažādu ar

¹ Akts par nelaiemes gadījumu darbā tika sagatavots atbilstoši MK 25.08.2009. noteikumu Nr. 950 „Nelaiemes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtība” 35.² punktam, kurā noteikts, ka Darba inspekcija, ņemot vērā Aroda un radiācijas medicīnas centra ārstu komisijas arodslimībās sniegto atzinumu, izvērtēja nelaiemes gadījuma cēloņus un secināja, ka cietušā nāves cēlonis darba vietā nav darba vides faktoru iedarbības rezultāts.

darba vides riska faktoru iedarbību nesaistītu cēloņu dēļ, piemēram, nodarbinātais izdarījis pašnāvību, strīda starp nodarbinātajiem rezultātā, pēc darba laika vai atpūtas pārtraukuma laikā. Salīdzinot ar 2017. gadu, dabīgās nāves gadījumu skaits pieaudzis par 57,6 % (skat. 9. grafiku).

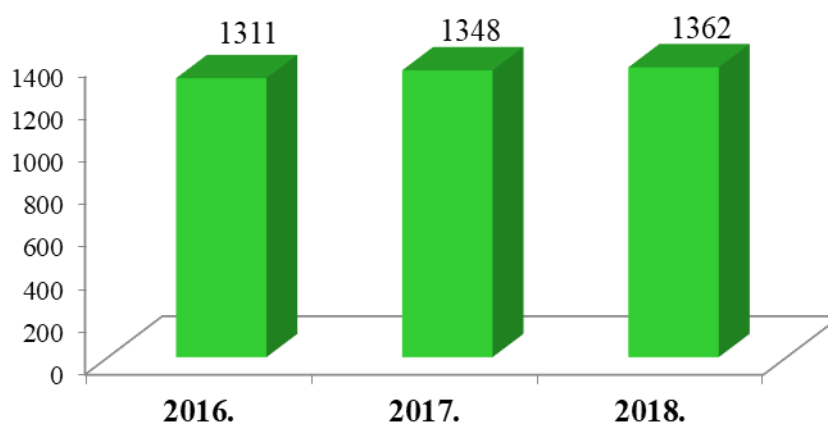
9. grafiks: Dabīgās nāves gadījumu skaita dinamika (2014. – 2018.)

Analizējot dabīgā nāvē darbavietā mirušo datus pēc dzimuma un vecuma, secināms, ka visvairāk miruši vīrieši (87,0 %) un nodarbinātie vecuma grupā no 55 līdz 59 gadiem (27,0 %).

2018. gadā 58,0 % dabīgās nāves gadījumu darbavietās reģistrēti četrās nozarēs: apstrādes rūpniecībā (12), transporta un uzglabāšanas nozarē (7), būvniecībā (6) un valsts pārvaldē un aizsardzībā (5).

8. Statistikas dati par arodslimībām

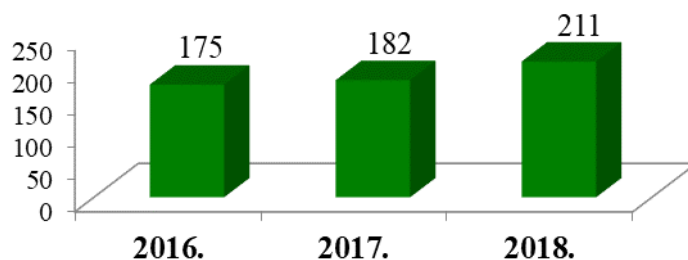
Darba inspekcija piedalījās arodslimību gadījumu izmeklēšanā, sagatavojot darba vietas higiēniskos raksturojumus (DVHR) uzņēmumos, kur notika uzņēmējdarbība. Pamatojoties uz Paula Stradiņa Klīniskās universitātes slimnīcas Aroda un radiācijas medicīnas centra ārstu komisijas arodslimībās un arodslimību ārstu pieprasījumiem, Darba inspekcijas amatpersonas sagatavoja 1 362 DVHR. 2018. gadā DVHR pieprasījumu skaits, salīdzinot ar 2017. gadu, praktiski nav mainījies (skat. 10. grafiku).

10. grafiks: Sagatavoto DVHR skaita dinamika (2016. – 2018.)

Pēc Darba inspekcijas rīcībā esošajiem datiem 2018. gadā pirmreizēji apstiprināti 1 697 arodslimnieki, kas ir par 19,0 % vairāk kā 2017. gadā.

2018. gadā, salīdzinot ar 2017. gada datiem, pirmreizēji apstiprināto arodslimnieku skaits uz 100 000 nodarbinātajiem bija pieaudzis par 16,0 % (skat. 11. grafiku).

11. grafiks: Pirmreizēji apstiprināto arodslimnieku skaita dinamika uz 100 000 nodarbinātajiem (2016. – 2018.)

2018. gadā, tāpat kā 2017. gadā, pirmreizēji apstiprinātajiem arodslimniekiem visvairāk tika konstatētas nervu sistēmas slimības – 928 (54,7 %). Otrās visbiežāk konstatētas arodslimības bija skeleta – muskuļu – saistaudu sistēmas slimības – 529 (31,2 %), no tām lielākoties tika diagnosticētas muguras slimības – spondiloze, artroze u.c. Trešajā vietā bija ievainojumi, saindēšanās un citas ārējās iedarbības sekas – 188 (11,1 %) (skat. 4. tabulu).

4. tabula

Arodslimību grupas pēc starptautiskās slimību klasifikācijas (SSK-10)

Kods	Arodslimību grupas	2017	2018
C00–D48	Audzēji (ļaundabīgi un pirmsvēža saslimšanas)	1	0
F00–F99	Psihiski un uzvedības traucējumi	6	5
G00–G99	Nervu sistēmas slimības	727	928
H60–H95	Ausu un aizauss paugura slimības	8	3
I00–I99	Asinsrites slimības	29	23
J00–J99	Elpošanas sistēmas slimības	13	12
L00–L99	Ādas un zemādas audu slimības	4	7
M00–M99	Skeleta-muskuļu-saistaudu sistēmas slimības	441	529
R00–R99	Citur neklasificēti simptomi, pazīmes un anomāla klīniska un laboratorijas atrade	7	2
S00–T98	Ievainojumi, saindēšanās un citas ārējās iedarbes sekas	185	188
	kopā	1421	1697

2018. gadā, tāpat kā 2017. gadā, visvairāk pirmreizējie arodslimnieki bija apstiprināti apstrādes rūpniecībā (368 pirmreizējie arodslimnieki jeb 21,7 %), transporta un uzglabāšanas nozarē (334 pirmreizējais arodslimnieks jeb 19,7 %), veselības un sociālās aprūpes nozarē (206 pirmreizējie arodslimnieki jeb 12,1 %). Minētajās nozarēs apstiprināti vairāk kā puse (53,5 %) no kopējā pirmreizēji apstiprināto arodslimnieku skaita (skat. 5. tabulu).

**Arodslimnieku sadalījums pēc darbības veida
(NACE 2. red.)**

	Nozares	2017	2018
A	Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	67	93
01	Augkopība un lopkopība, medniecība un saistītas palīgdarbības	52	67
02	Mežsaimniecība un mežizstrāde	15	24
03	Zivsaimniecība	0	2
B	Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde	4	16
C	Apstrādes rūpniecība	292	368
D	Elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana	19	23
E	Ūdens apgāde; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija	18	16
F	Būvniecība	76	74
G	Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; automobiļu un motociklu remonts	180	193
H	Transports un uzglabāšana	261	334
I	Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi	46	58
J	Informācijas un komunikācijas pakalpojumi	9	9
K	Finanšu un apdrošināšanas darbības	7	10
L	Operācijas ar nekustamo īpašumu	22	26
M	Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi	12	11
N	Administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība	23	21
O	Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana	96	120
P	Izglītība	62	86
Q	Veselība un sociālā aprūpe	199	206
R	Māksla, izklaide un atpūta	11	10
S	Citi pakalpojumi	17	22
U	Ārpusteritoriālo organizāciju un institūciju darbība	0	1
	kopā	1421	1697

Diagnosticētās arodslimības, galvenokārt, izraisīja biomehāniskie faktori (pārmērīga fiziskā slodze, nepareizas un vienveidīgas kustības, darbs piespiedu pozā, fiziskā pārslodze u.c.) un fizikālie faktori (vibrācija, troksnis u.c.).

2018. gadā 66,0 % no pirmreizēji apstiprinātajiem arodslimniekiem bija sievietes. Savukārt, vislielākais pirmreizēji apstiprināto arodslimību gadījumu skaits bija divās vecuma grupās. Proti, nodarbinātajiem vecumā no 45 – 54 gadiem konstatēti jauni 669 (jeb 39,4 %) arodslimību gadījumi, kā arī nodarbinātajiem vecumā no 55 – 64 gadiem – 815 (jeb 48,0 %) jauni arodslimību gadījumi.

Profesiju grupas, kurās nodarbinātajiem visbiežāk tika konstatētas arodslimības, bija (*skat. 6. tabulu*):

- ✓ iekārtu un mašīnu operatori – 24,4 %;
- ✓ kvalificēti strādnieki un amatnieki – 16,9 %;
- ✓ vienkāršajās profesijās darbinieki – 16,2 %;
- ✓ pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki – 16,0 %.

Arodslimnieku skaita sadalījums pēc profesiju grupām

	Profesiju grupas	2017	2018
1	Vadītāji	30	46
2	Vecākie speciālisti	151	145
3	Speciālisti	122	149
4	Kalpotāji	75	89
5	Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki	240	271
6	Kvalificēti lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības darbinieki	23	22
7	Kvalificēti strādnieki un amatnieki	232	287
8	Iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri	338	414
9	Vienkāršās profesijas	210	274
10	Nacionālo bruņoto spēku profesijas	0	1
	kopā	1421	1697